

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ «НАЛЕЖНОГО УРЯДУВАННЯ» У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ

Ольга Леонідівна КУЧМА,

*докт. юрид. наук, доцент, професор кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-2206-3286>*

Відповідно до частини третьої статті 142 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року №1402-VIII (далі – Закон №1402) щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у відставці в розмірі 50 відсотків суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки грошового утримання судді [1].

До набрання чинності Законом №1402 питання обчислення розміру щомісячного довічного грошового утримання судді регулювалось Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453 (далі – Закон №2453), частиною третьою статті 138 якого було визначено, що «...щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заробітку, але не більше ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання.». Після внесення змін до даного Закону, питання обчислення розміру щомісячного довічного грошового утримання судді стало регулюватися статтею 141 Закону №2453, відповідно до частини третьої якої «...щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 60 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді.»

Питання конституційності такої зміни у обчисленні щомісячного довічного грошового утримання судді розглядалось Конституційним Судом України. Так, у Рішенні у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці) Конституційний Суд України прийшов до наступних висновків.

«Конституційний Суд України дійшов висновку, що при зменшенні розміру щомісячного довічного грошового утримання судді з 80 до 60 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді, а також при виключенні положення, згідно з яким за кожний повний рік роботи на посаді

судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання судді збільшується на два відсотки від розміру його заробітку, але не може бути більшим ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання, відбулося зниження рівня матеріального забезпечення судді у відставці і як наслідок - гарантій незалежності такого судді, що може впливати на здійснення справедливого правосуддя та реалізацію права кожного на захист судом. Виключення положення щодо можливості перерахунку щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці у зв'язку зі збільшенням грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді, також знижує гарантії незалежності суддів. Таку ж правову позицію Конституційний Суд України висловив у Рішенні від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 (пункти 5, 7 мотивувальної частини) при розгляді питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону № 2453.

Таким чином, положення частини третьої статті 141 Закону № 2453 у редакції Закону № 213 звучує зміст та обсяг гарантій незалежності судді, а тому суперечить частині першій статті 55, частині першій статті 126 Основного Закону України [3].» та визнав такою, що не відповідає Конституції України в т.ч. норму, яка зменшила відсоток грошової винагороди судді до 60 відсотків для обчислення щомісячного довічного грошового утримання.

І хоча згадане рішення Конституційного Суду України стосується зміни розміру щомісячного довічного грошового утримання судді, яке регулювалось Законом №2453, але Конституційний Суд України чітко розтлумачив, що зменшення з 80 до 60 відсотків грошової винагороди для обчислення щомісячного довічного грошового утримання судді не відповідає Конституції України. У Законі №1402 міститься норма про визначення щомісячного довічного утримання судді у розмірі 50 відсотків від грошового забезпечення працюючого судді, що за змістом майже не відрізняється від норми закону №2453, яка була визнана неконституційною через те, що зменшує матеріальне забезпечення судді у відставці (порівняно із раніше зазначеними від 80 до 90 відсотків).

Враховуючи вищенаведене, є підстави визнати частину третю статті 142 Закону №1402 такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) з підстав, аналогічних тим, що зазначені у Рішенні Конституційного Суду України від 08.06.2016 р. №4-рп/2016.

Проблемним є на сьогодні виконання рішень Конституційного Суду України та відшкодування збитків, заподіяних застосуванням неконституційних норм законодавства. Адже при визнанні неконституційною норми, не завжди зазначено якою нормою слід користуватися. На жаль, не вирішує проблеми навіть звернення уваги Верховної Ради Конституційним Судом України у Рішенні на необхідність прийняття нормативно-правових актів, які б врегулювали відносини та передбачили процедуру відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційним (наприклад, у Рішенні Конституційного Суду України ще у 2009 році було зазначено про таку необхідність, але станом на 2021 рік відповідних нормативно-правових актів не прийнято (справа №25-рп/2009)).

Дане свідчить про недотримання державними інституціями принципу «належного урядування», на якому наголошує Європейський суд з прав людини. Наприклад, у справі «Рисовський проти України» (заява №29979/04, рішення від 20 січня 2012 року) Суд підкреслив особливу важливість принципу «належного урядування», який передбачає, що у разі, коли йдеться про питання загального інтересу, зокрема, якщо справа впливає на такі основоположні права людини, як майнові права, державні органи повинні діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб. Зокрема, на державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси [4].

Після прийняття Конституційним Судом України Рішення від 08.06.2016 р. №4-рп/2016 Верховна Рада України може самостійно привести положення частини третьої статті 142 Закону №1402 у відповідність із Рішенням Конституційного Суду України від 08.06.2016 року №4-рп/2016 і не чекати чергового звернення судді-пенсіонера до Конституційного Суду України та прийняття аналогічного рішення Конституційним Судом України вже щодо частини третьої статті 142 Закону №1402. Проте, на сьогодні, функціонування дієвого механізму створення якісної нормативно-правової бази є завданням, яке ще нереалізоване.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 2 червня 2016 р. №1402-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 02.12.2021)
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 7 липня 2010 р. №2453-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> (дата звернення 02.12.2021)
3. У справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» : Рішення від 08 червня 2016 р. №4-рп/2016 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v004p710-16> (дата звернення 02.12.2021)
4. Рішення ЄСПЛ від 20 січня 2012 року у справі «Рисовський проти України» (заява №29979/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_854#Text (дата звернення 02.12.2021)